

INSTYTUT LINGWISTYKI UNIWERSYTETU IM. A. MICKIEWICZA
ZAKŁAD KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

Ze współczesnych zagadnień nauki o informacji

POD REDAKCJĄ

Mirosława Górnego i Piotra Nowaka

WYDAWNICTWO
 Sorus

POZNAŃ 1997

Projekt okładki – Rafał Lewandowski
Redakcja – Paweł Nowakowski
Redakcja techniczna – Aleksandra Ilowiecka
Korekta – Katarzyna Cichocka

Spis treści

Wstęp	7
<i>Małgorzata Góralska, Próba analizy pojęcia książki w ujęciu funkcjonalnym, strukturalistycznym i semiologicznym</i>	9
<i>Rafał Lewandowski, Wprowadzenie do SGML</i>	19
<i>Mirosław Górny, Kryteria oceny efektywności bibliotek</i>	38
<i>Katarzyna Cichocka, O metodach oceny efektywności wyszukiwania uwag kilka</i>	53
<i>Mirosław Górny, Artur Jazdon, Piotr Nowak, Wybrane wskaźniki efektywności. udostępniania zasobów drukowanych w polskich bibliotekach naukowych</i>	57
<i>Przemysław Magdziarski, Koszty udostępniania czasopism zagranicznych w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu</i>	71
<i>Piotr Nowak, Wokół badań nad efektywnością czasopism naukowych</i>	99
<i>Bogumiła Twardosz, Efektywność wyszukiwania światowych zasobów archeologicznych na przykładzie ArchNet</i>	113
<i>Aleksander Radwański, Interfejs użytkownika w systemach bibliotecznych przyszłości</i>	123
<i>Bogumił Skoczyński, Jadwiga Grysa, Democratisation and the libraries in Poland as a manifestation of the changes in Eastern Europe</i>	131

Copyright © by Instytut Lingwistyki
Uniwersytetu im. A. Mickiewicza,
Poznań 1997

ISBN 83-87133-32-9

DRUK
Wydawnictwo SORUS
Siedziba – Daszewice, ul. Piotrowska 31, 61 - 160 Poznań
Biuro – ul. Skośna 16/17, 61 - 802 Poznań, tel. 852 63 94

macji przez odbiorcę. Istotną wadą takiego podejścia jest jednakże to, że byłoby to tylko oceny jednostkowe, gdyż każda wyszukana informacja może być wykorzystana na wiele różnych sposobów i trudno wyznaczyć wszystkie płynące z niej realne korzyści. Poza tym trudne, jeśli nie niemożliwe, byłoby tu jakiegokolwiek ujednoczenia.

Natomiast przy ocenie ekonomiczności wyszukiwania, co też jest bardzo ważną składową oceny efektywności wyszukiwania, bardzo istotny może okazać się koszt wyszukiwania dokumentów relewantnych. Można go wyznaczyć za pomocą wzoru zaproponowanego przez Cleverdona:

$$M = 100 (K1 / K2 * K + K3 / D) - K3$$

gdzie:

K – oznacza kompletność,

D – oznacza dokładność,

K1 – oznacza koszt otrzymania odpowiedzi na pojedyncze pytanie,

K2 – oznacza spodziewaną liczbę dokumentów relewantnych,

K3 – oznacza koszt wyszukiwania przez system dokumentów nierелеwantnych.

Efektywność wyszukiwania jest jednym z nielicznych parametrów branych pod uwagę przy ocenie systemu informacyjnego, w którego badaniu istnieją tak ujednoczone i proste metody. Czy jednak zastosowanie ich w przypadku każdego systemu daje kompletną, wyczerpującą odpowiedź? Myślę, że rozwinięcie tego zagadnienia mogłoby posłużyć za temat nowego artykułu.

Bibliografia

1. Glombiowski, B. Świdorski, H. Więckowska. 1976, *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Wrocław – Warszawa – Kraków
2. Piróg. 1977, *Zagadnienia informacji i dokumentacji naukowej*. Warszawa
3. Dąbrowski, K. Laus-Maczyńska. 1978, *Metody wyszukiwania i klasyfikacji informacji*.
4. Vojskunskaia. 1992. „Otsenka funkcional'noi effektivnosti dokumental'nogo poiska: "razmytye" shkaly otsenki pertinentnosti". *Nauchno-Tekhnicheskaya Informatsiya*. Nr 2 (5). s. 19 – 28.
5. Dyer. 1994. „Beyond relevance, precision and recall: the 'worth' of information retrieval results". *Journal of Documentation & Text Management*. Nr 2 (1). s. 35 – 47.
6. Hersh, J. Pentecost, D. Hickam. 1996. „A task – oriented approach to information retrieval evaluation". *JASIS*. Nr 47 (1). s. 50 – 56.
7. S. Lang, M. Grigsby, 1996. „Statistics for measuring the efficiency of electronic information retrieval". *JASIS*. Nr 47 (2). s. 159 – 166.

*Ze współczesnych zagadnień
nauki o informacji*
M. Górny, P. Nowak (red.)
Poznań 1997

Miroslaw Górny
Artur Jazdon
Piotr Nowak

Wybrane wskaźniki efektywności udostępniania zasobów drukowanych w polskich bibliotekach naukowych

Abstract

The paper includes the results of a poll rating the number and utilization of printed resources in Polish scientific libraries. The results, which have been presented by field groups (i.e. chemical, biological, technical libraries, etc.) as well as by function groups (specialist and academic libraries), concern the number of resources including both books and journals. The authors provide the number of foreign language collections and English language collections making a clear distinction between these two categories. The figures illustrating the annual increase of these sources have also been supplied. In addition, the article offers some data concerning the following problems: range of collecting materials which have been ordered at the readers' request, time of preparing new collections for use, number of loans, number of orders that did not take effect, collection utilization rating, number of interlibrary loans as well as the extent of selecting collections. Finally, the poll reveals information on the number of libraries researching the readers' needs, number of libraries offering their collections for use on Saturdays and Sundays, and number of libraries which provide special loan opportunities (e.g., weekend loans).

Wstęp

Celem badań było ustalenie wielkości zasobu drukowanego w polskich bibliotekach naukowych i zakresu jego wykorzystania. Zdecydowano się przeprowadzić badania ankietowe i objąć nim wszystkie biblioteki naukowe w Polsce.

W części dotyczącej wspomnianego wyżej celu badań, kwestionariusz zawierał następujące punkty:

- stan zbiorów w 1994 r. z podziałem na wydawnictwa zwarte krajowe, wydawnictwa zwarte obce, wydawnictwa zwarte w języku angielskim, czasopisma krajowe, czasopisma obce i czasopisma w języku angielskim
- przyrosty zbiorów w latach 1990 – 1994 (z podziałem jak wyżej)

- średni czas opracowania jednej pozycji (czas, jaki upływa od wplynięcia do biblioteki do udostępnienia czytelnikom)
- liczba udostępnień w latach 1990 – 1994 (z podziałem na udostępnienia na miejscu i na zewnątrz), a także liczba zamówień, które nie zostały zrealizowane i średni czas realizacji jednego zamówienia
- wypożyczenia międzybiblioteczne w latach 1990 – 1994 (z podziałem na wypożyczenia na rzecz innych bibliotek, wypożyczenia na rzecz bibliotek zagranicznych, wypożyczenia z innych bibliotek, wypożyczenia z bibliotek zagranicznych, procent zamówień zrealizowanych dla innych bibliotek i przez inne biblioteki), a także średni czas realizacji jednego wypożyczenia
- procent zbiorów biblioteki stale wykorzystywany (szacunkowo)
- procentowy udział wśród rocznych wpływów literatury gromadzonej na konkretne zamówienia czytelników
- tygodniowa liczba godzin otwarcia dla czytelników (czy biblioteka jest czynna w soboty i w niedziele)
- specjalne formy udostępniania (wypożyczenia na 24 godziny, na sobotę i niedzielę itp.)
- selekcja księgozbioru i jej zakres
- badania potrzeb użytkowników.

Wyniki opracowano w ramach grup dziedzinowo-funkcjonalnych, tzn. wydzielono następujące grupy bibliotek:

- samodzielne biblioteki instytutów naukowo-badawczych (w ich ramach biblioteki o profilu fizycznym, biologicznym, chemicznym, technicznym i humanistycznym)
- biblioteki uczelniane (w ich ramach wydzielono biblioteki uniwersyteckie, politechniczne, medyczne, rolnicze, pedagogiczne i uczelni artystycznych).

Przedstawiono wyniki liczbowe w postaci średniej arytmetycznej i zrezygnowano ostatecznie z podawania odchylenia standardowego jako miary rozproszenia. Kierowano się tu względami praktycznymi. Stosunkowo krótkie ciągi danych (rzadko przekraczające 10 jednostek) lepiej zapewne charakteryzuje podanie wartości skrajnych, średniej arytmetycznej i mediany, szczególnie, jeśli czytającymi są osoby nie posługujące się na co dzień aparatem statystycznym. Dane umieszczono w tabelach. Kreski w niektórych miejscach tabel oznaczają, że nie było możliwe uzyskanie odpowiednich danych.

Gromadzenie

1. Zbiory zwarte

Wyniki sondażu zawiera tabela nr 1. Dane dotyczące liczby posiadanych woluminów, a także wielkości przyrostów rocznych są wysoce wiarygodne ze

względem na łatwość ich rejestrowania. Zaledwie w jednym czy w dwóch przypadkach można podejrzewać, że zostały podane tylko zasoby biblioteki głównej (choć w kwestionariuszu zwracaliśmy uwagę na to, aby podawać również wielkość zbiorów bibliotek wydziałowych).

O wiele trudniej było dowiedzieć się, jaki w badanych bibliotekach jest udział zbiorów w językach obcych. W większości wypadków dane mają charakter szacunkowy, a w bibliotekach uniwersyteckich w ogóle nie udało się tego rodzaju danych ustalić.

Mimo to można przypuszczać, że pozyskane informacje odpowiadają stanowi rzeczywistości. Dowodem na to jest fakt, że uzyskano bardzo podobne liczby po ustaleniu udziału zbiorów w językach obcych w przyrostach rocznych. (W tabeli podano liczby, będące średnią arytmetyczną z przyrostów zbiorów w latach 1990 – 94). Wszystkie te dane stanowią podstawę do próby oszacowania kompletności zbiorów bibliotek polskich w stosunku do zasobu światowego, a szczególnie jego rocznego przyrostu. Konieczne jest tu jednak ustalenie stopnia dublowania się zasobów, a szczególnie nabytków i ustalenie liczby tytułów w zasobach i partiach nabytków, a nie tylko liczby woluminów. Badać napotyka tu jednak wyjątkowe trudności, ponieważ tylko niewielka część polskich zasobów bibliotecznych rejestrowana jest przez katalogi komputerowe. Jedynym wyjściem jest kosztowna analiza statystyczna odpowiednio dobranych próbek zbiorów i nabytków.

Tabela 1. Wielkość i struktura językowa zbiorów zwartych i ich rocznych przyrostów

Typ biblioteki	Liczba badanych bibliotek	Zbiory zwarte w 1994 r.	Zbiory zwarte w 1994 r.	Roczne przyrosty zbiorów w 1990 – 1994 r.	Przyrosty zbiorów w 1990 – 1994 r.
		1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	1) udział zbiorów w j. obcych 2) udział zbiorów w j. angielskim	1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	1) udział zbiorów w j. obcych 2) udział zbiorów w j. angielskim
spec. fizyczne	3	1) 21 000 2) 15000 3) 4) 26000	1) 88 % 2) 88 % (dane z jednej biblioteki)	1) 140 2) 12 3) 141 4) 267	1) 68 % 2) 61%
spec. chemiczne	7	1) 9500 2) 2500 3) 7600 4) 27400	1) 89 % 2) 80 %	1) 119 2) 67 3) 108 4) 219	1) 85 % 2) 79 %
spec. humanistyczne	10	1) 50000 2) 3000 3) 37000 4) 145000	1) 28 % 2) 15 %	1) 813 2) 54 3) 715 4) 3100	1) 25 % 2) 14 %
spec. techniczne	6	1) 10000 2) 611 3) 5410 4) 24400	1) 58 % 2) 48 %	1) 124 2) 84 3) 84 4) 165	1) 53 % 2) 40 %

Typ biblioteki	Liczba badanych bibliotek	Zbiory zwarte w 1994 r. 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Zbiory zwarte w 1994 r. 1) udział zbiorów w j. obcych 2) udział zbiorów w j. angielskim	Roczne przyrosty zbiorów w 1990 – 1994 r. 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Przyrosty zbiorów w 1990 – 1994 r. 1) udział zbiorów w j. obcych 2) udział zbiorów w j. angielskim
spec. biologiczne	17	1) 17779 2) 403 3) 9766 4) 114489	1) 76 % 2) 72 %	1) 200 2) 31 3) 88 4) 1295	1) 64 % 2) 56 %
uniwersyteckie	9	1) 1043000 2) 410000 3) 796000 4) 2530000	-	1) 14500 2) 4972 3) 17261 4) 27600	1) 15 % 2) 4% (jedna biblioteka)
politechniczne	12	1) 370000 2) 111000 3) 251000 4) 937000	1) 25 % 2) 7 %	1) 6500 2) 2000 3) 4300 4) 16200	1) 13 % 2) 7%
rolnicze	6	1) 243000 2) 114000 3) 190000 4) 430000	1) 35 % 2) 20 %	1) 3720 2) 1800 3) 2000 4) 8000	1) 16 % 2) 9 %
artystyczne	6	1) 20000 2) 14000 3) 16000 4) 28000	1) 30 % 2) 10 %	1) 317 2) 180 3) 270 4) 620	1) 23 % 2) 12 %
medyczne	8	1) 200000 2) 56000 3) 170000 4) 326000	1) 28 % 2) 23 %	1) 3654 2) 2000 3) 3300 4) 6600	1) 26 % 2) 23 %
pedagogiczne	9	1) 331000 2) 141000 3) 241000 4) 489000	1) 11 % 2) 4 %	1) 8000 2) 4000 3) 7200 4) 15000	1) 5,8 % 2) 5,4 %
akademii wychowania fizycznego	5	1) 77000 2) 37000 3) 85000 4) 113000	1) 16% 2) 12 %	1) 2027 2) 1300 3) 1400 4) 2795	1) 6% 2) 5 %

2. Czasopisma

Ocena wielkości zasobu czasopism okazała się zadaniem najtrudniejszym w całym sondażu. W pewnym stopniu winę za to ponoszą autorzy opracowania, ponieważ nie sformułowali dostatecznie jednoznacznie, czy należy podawać wielkość zasobu czasopiśmienniczego w woluminach czy w tytułach. Chociaż dla oceny kompletności zasobu znaczenie mają przede wszystkim tytuły, przyjęto, iż w statystykach bibliotecznych operuje się głównie woluminami i bibliotekarzom łatwiej będzie wypełnić kwestionariusz, podając dane odnoszące się do woluminów. W efekcie większość kwestionariuszy zawiera dane dotyczące woluminów. Niemniej pewna liczba respondentów zdecydowała się podać liczbę tytułów.

Duże trudności sprawiła ocena udziału czasopism obcych, a szczególnie anglojęzycznych w posiadanym zasobie. W tabeli nr 2 podajemy wyłącznie wielkości odnoszące się do woluminów, czasami jednak udało się ustalić liczbę tytułów. Dane te przytaczamy w tekście, jako że dotyczą one tylko kilku przypadków i są uzyskane na podstawie mniejszej liczby danych niż te, które wyrażono w woluminach.

Biblioteki politechnik rejestrują 1320 tytułów czasopism (średnia dla czterech bibliotek) z czego 42% to czasopisma obce, w języku angielskim jest 17% wszystkich tytułów. Według przyrostu rocznego w woluminach liczba nabywanych tytułów nie przekracza 600. (Z porównań wynika, że na jeden tytuł rocznie przypadają ok. trzy woluminy. Nie są to jednak dane uzyskane na podstawie dostatecznie dużej wielkości próby i należy je traktować wyłącznie jako dane przybliżone).

Różnica została prawdopodobnie wywołana tym, że niektóre biblioteki podały liczbę posiadanych tytułów, a nie tylko abonowanych w danym roku. Starano się ustalić, czy liczba gromadzonych czasopism w 1994 r. odbiegała od średniej arytmetycznej liczby czasopism gromadzonych w latach 1990 – 94. W przypadku bibliotek politechnik uzyskano następujący wynik: w 1994 r. nabywano o 24% mniej woluminów czasopism krajowych (w tytułach nastąpił wzrost średnio o 10 tytułów); o 21% mniej woluminów czasopism obcych (kupowano średnio o 65 tytułów mniej) i o 15% mniej woluminów czasopism anglojęzycznych (średnio o 77 wzrosła liczba gromadzonych tytułów).

W bibliotekach uczelni medycznych znajduje się średnio 1517 tytułów czasopism (na bieżąco gromadzi się prawdopodobnie ok. 200 – 250 tytułów; jedna biblioteka podała liczbę 731). W 1994 r. gromadzono o 22% więcej woluminów czasopism krajowych niż wynosi średnia z lat 1990 – 94 (wzrost liczby tytułów o 81); o 4% więcej woluminów czasopism obcych (o 30 tytułów więcej); o 16% więcej woluminów czasopism angielskich (o 60 tytułów więcej).

Przeciętna biblioteka uniwersytecka posiadała 2349 tytułów (34% obce i 17% anglojęzyczne) i na bieżąco gromadziła ok. 2270. Nastąpił spadek liczby gromadzonych woluminów czasopism obcych o 7% (wzrost tytułów o 28%), wzrost liczby woluminów czasopism krajowych o 2% (spadek w liczbie tytułów o 22%).

W bibliotekach WSP liczba tytułów gromadzonych na bieżąco wynosi prawdopodobnie ok. 300 – 350 (jedna biblioteka podała, że posiada w zbiorach 431 tytułów). Nastąpił spadek liczby gromadzonych woluminów w przypadku czasopism krajowych o 19%, zagranicznych 28% i w języku angielskim o 20%.

W bibliotekach szkół rolniczych gromadzi się na bieżąco średnio ok. 500 – 550 tytułów czasopism. Nastąpił spadek liczby gromadzonych woluminów o 29% w przypadku czasopism krajowych, o 26% w przypadku zagranicznych i o 39% w przypadku anglojęzycznych.

W bibliotekach AWF gromadzono na bieżąco ok. 200 – 220 tytułów (dwie biblioteki podały dokładne liczby 166 i 194). Nastąpił spadek w liczbie gromadzonych woluminów czasopism polskich o 26% i zagranicznych o 16%.

Biblioteki specjalne o profilu technicznym gromadziły na bieżąco przeciętnie ok. 60 tytułów. W trzech bibliotekach w latach 1990 – 1994 zaobserwowano spadek liczby gromadzonych woluminów czasopism o 68% i liczby tytułów: o 21 tytułów w zakresie czasopism krajowych, o 38 w zakresie czasopism obcych i o 1 tytuł w zbiorze czasopism w języku angielskim.

Biblioteki specjalne o profilu biologicznym gromadziły średnio 100 – 120 tytułów na bieżąco (w zasobach przeciętnej biblioteki znajdowały się zeszyty 234 tytułów). W latach 1990 – 1994 nastąpiło zmniejszenie liczby gromadzonych woluminów o 5% jeśli idzie o czasopisma obcojęzyczne, o 4% w grupie czasopism anglojęzycznych i wzrost o 2% w zakresie czasopism krajowych.

Przeciętna biblioteka zmniejszyła we wspomnianym okresie liczbę gromadzonych tytułów o 1 (czasopisma polskie), o 13 w zakresie czasopism obcych, o 18 w grupie czasopism anglojęzycznych (dane dla trzech bibliotek).

Biblioteki specjalne o profilu chemicznym gromadziły przeciętnie ok. 70 tytułów czasopism. W latach 1990 – 1994 nastąpiło zwiększenie liczby woluminów gromadzonych czasopism o 37% (na podstawie danych z trzech bibliotek).

Biblioteki specjalne o profilu humanistycznym gromadziły średnio ok. 100 – 250 tytułów czasopism na bieżąco. W badanych latach liczba gromadzonych woluminów spadała o 19% w przypadku czasopism krajowych, o 20% w kategorii czasopism obcojęzycznych i o 25% w grupie czasopism w języku angielskim. Wykazano jednak wzrost liczby tytułów czasopism krajowych o 10 i czasopism w języku angielskim o 8. Spadła o 10 liczba tytułów czasopism obcojęzycznych.

Tabela 2. Wielkość i struktura językowa zasobów czasopism i ich rocznych przyrostów

Typ biblioteki	Liczba badanych bibliotek	Liczba woluminów czasopism w 1994 r. 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Czasopisma w 1994 r. w wolum. 1) udział czasopism w j. obcych 2) udział czasopism w języku angielskim	Roczne przyrosty czasopism w 1990 – 1994 r. (wol.) 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Przyrosty czasopism w 1990 – 1994 r. 1) udział czasopism w j. obcych 2) udział czasopism w j. angielskim
spec. fizyczne	3	1) 12 000 2) 5700 4) 17700 (dane z dwóch bibliotek)	1) 98 %	-	-

Typ biblioteki	Liczba badanych bibliotek	Liczba woluminów czasopism w 1994 r. 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Czasopisma w 1994 r. w wolum. 1) udział czasopism w j. obcych 2) udział czasopism w języku angielskim	Roczne przyrosty czasopism w 1990 – 1994 r. (wol.) 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Przyrosty czasopism w 1990 – 1994 r. 1) udział czasopism w j. obcych 2) udział czasopism w j. angielskim
spec. chemiczne	7	1) 13850 2) 4189 3) 9357 4) 27824	1) 93 % 2) 83 %	1) 214 2) 89 3) 179 4) 372	1) - 2) 82 %
spec humanistyczne	10	1) 17538 2) 998 3) 1866 4) 40000	-	1) 326 2) 50 3) 85 4) 1242	1) 54 % 2) 44 %
spec. techniczne	2	1) 9062 2) 552 3) - 4) 17572	1) 64 % 2) 36 %	1) 179 2) 110 3) - 4) 247	1) 63 % 2) 35 %
spec. biologiczne	17	1) 11959 2) 57 3) 6641 4) 34130	1) 86 % 2) 69 %	1) 345 2) 61 3) 220 4) 925	1) 80 % 2) 67 %
uniwersyteckie	9	1) 341892 2) 70777 3) 444742 4) 100610	-	1) 6807 2) 1343 3) 6135 4) 14541	1) 33 % 2) -
politechniczne	12	1) 94349 2) 4797 3) 75222 4) 214030	1) 28 % 2) -	1) 1710 2) 293 3) 1784 4) 2599	1) 54 % 2) 37 %
rolnicze	6	1) 90037 2) 46259 3) 67000 4) 189853	1) 44 % 2) 20 %	1) 1608 2) 886 3) 1390 4) 3155	1) 42 % 2) 24 %
artystyczne	6	1) 2219 2) 943 3) 1378 4) 4335	-	1) 67 2) 19 3) 52 4) 129	1) 40 % 2) -
medyczne	8	1) 49810 2) 11526 3) 44510 4) 81999	1) 59 % 2) 54 %	1) 650 2) 269 3) 495 4) 1059	1) 61 % 2) 54 %
pedagogiczne	9	1) 28525 2) 11560 3) 24633 4) 41200	1) 24 % 2) 12 %	1) 938 2) 405 3) 952 4) 1728	1) 19 % 2) 9 %
akademii wychowania fizycznego	5	1) 14988 2) 5660 3) 17631 4) 21672	1) 26 % 2) 9 %	1) 609 2) 144 3) 593 4) 624	1) 20 % 2) -

3. Gromadzenie zbiorów na zamówienie czytelnika i ocena stopnia wykorzystania zasobów bibliotecznych

Tabela nr 3 zawiera dane dotyczące udziału zbiorów gromadzonych na zamówienie czytelnika w ogólnej liczbie nabytków, ocenę stopnia wykorzystania księgozbioru i dane dotyczące badania potrzeb czytelników.

Tabela 3. Gromadzenie zbiorów na zamówienie czytelnika i stopień ich wykorzystania

Typ biblioteki	Liczba badanych bibliotek	Udział pozycji gromadzonych na zamówienie czytelnika w ogólnym przyroście zbiorów. 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Wykorzystanie zbiorów (szacunkowo wg bibliotekarzy) 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Badania potrzeb czytelników a) liczba bibliotek, które prowadzą badania systematycznie b) liczba bibliotek, które prowadzą badania sporadycznie
spec. fizyczne	3	1) 66 % 2) 25 % 3) 50 % 4) 100 %	1) 59 % 2) 30 % 3) 60 % 4) 80 %	a) 1
spec. chemiczne	7	1) 99 % 2) 95 % 3) 100 % 4) 100 %	1) 52 % 2) 10 % 3) 40 % 4) 80 %	b) 1
spec. humanistyczne	10	1) 53 % 2) 1 % 3) 70 % 4) 100 %	1) 53 % 2) 20 % 3) 60 % 4) 80 %	a) 3 b) 3
spec. techniczne	6	1) 82 % 2) 40 % 3) 90 % 4) 100 %	1) 45 % 2) 35 % 3) 40 % 4) 60 %	b) 1
spec. biologiczne	17	1) 71 % 2) 3 % 3) 80 % 4) 100 %	1) 52 % 2) 5 % 3) 50 % 4) 90 %	a) 3 b) 7
uniwersyteckie	9	1) 32 % 2) 1 % 3) 20 % 4) 90 %	1) 34 % 2) 12 % 3) 35 % 4) 50 %	a) 2 b) 6
politechniczne	12	1) 65 % 2) 15 % 3) 75 % 4) 95 %	1) 48 % 2) 30 % 3) 60 % 4) 80 %	a) 3 b) 6
rolnicze	6	1) 41 % 2) 5 % 3) 30 % 4) 80 %	1) 46 % 2) 39 % 3) 40 % 4) 60 %	b) 3
artystyczne	6	1) 43 % 2) 20 % 3) 35 % 4) 70 %	1) 60 % 2) 25 % 3) 40 % 4) 80 %	a) 1 b) 2

Typ biblioteki	Liczba badanych bibliotek	Udział pozycji gromadzonych na zamówienie czytelnika w ogólnym przyroście zbiorów. 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Wykorzystanie zbiorów (szacunkowo wg bibliotekarzy) 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Badania potrzeb czytelników a) liczba bibliotek, które prowadzą badania systematycznie b) liczba bibliotek, które prowadzą badania sporadycznie
medyczne	8	1) 40 % 2) 23 % 3) 34 % 4) 60 %	1) 55 % 2) 19 % 3) 60 % 4) 70 %	a) 2 b) 4
pedagogiczne	9	1) 22 % 2) 5 % 3) 25 % 4) 50 %	1) 45 % 2) 30 % 3) 45 % 4) 60 %	a) 2 b) 5
akademii wychowania fizycznego	5	1) 21 % 2) 10 % 3) 15 % 4) 40 %	1) 60 % 2) 50 % 3) 60 % 4) 75 %	b) 3

Mamy tutaj do czynienia z indywidualną, szacunkową oceną dokonaną przez bibliotekarzy. Wyniki obrazują raczej rozkład opinii bibliotekarzy na ten temat niż stan rzeczywistości. Niemniej, jeśli wziąć pod uwagę doświadczenie pracowników bibliotek, należy oczekiwać, że dane nie odbiegają znacznie od rzeczywistości. Ciekawy jest niewielki rozrzut średniej charakteryzującej stopień wykorzystania zbiorów we wszystkich bibliotekach (być może wynika on ze skłonności do unikania ocen skrajnych). Należy tu wyjaśnić, że nie precyzowano dokładnie co oznacza pojęcie „zbiory stale wykorzystywane”. Przyjęto, że nie da się tu sensownie zastosować precyzyjnych parametrów liczbowych oraz że pojęcie to będzie rozumiane podobnie przez wszystkich respondentów.

4. Selekcja księgozbiorów

W tabeli nr 4 podano dokładne dane liczbowe.

Tabela 4. Selekcja księgozbiorów w latach 1990 - 1994

Typ biblioteki	Liczba bibliotek badanych	Liczba bibliotek prowadzących selekcję zbiorów	Udział usuwanych zbiorów w ogólnej wielkości zasobu 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.	Udział usuwanych zbiorów w przyroście rocznym 1) średnia 2) min. 3) mediana 4) maks.
spec. fizyczne	3	żadna nie prowadzi	-	-
spec. chemiczne	7	2 sporadycznie	-	-

Typ biblioteki	Liczba bibliotek badanych	Liczba bibliotek prowadzących selekcję zbiorów	Udział usuwanych zbiorów w ogólnej wielkości zasobu				Udział usuwanych zbiorów w przyroście rocznym			
			1) średnia	2) min.	3) mediana	4) maks.	1) średnia	2) min.	3) mediana	4) maks.
spec. humanistyczne	10	1 + 6 sporadycznie	-				-			
spec. techniczne	8	1 + 3 sporadycznie	-				-			
spec. biologiczne	17	2 + 5 sporadycznie	1) 1 % 2) 0.5 % 3) 0.5 % 4) 2 %	-			jedna biblioteka podała 10 % jedna biblioteka podała 110 %			
uniwersyteckie	9	6	1) 0,4 % 2) 0,1 % 3) 0,2 % 4) 1,2 %	-			1) 34 % 2) 5 % 3) 10 % 4) 90 %	-		
politechniczne	12	11	1) 2 % 2) 0,02 % 3) 0,9 % 4) 5 %	-			1) 37 % 2) 1,2 % 3) 33 % 4) 95 %	-		
rolnicze	6	5 + 1 sporadycznie	1) 1 % 2) 0,1 % 3) 0,3 % 4) 3 %	-			1) 27 % 2) 10 % 3) 20 % 4) 63 %	-		
artystyczne	6	3 + 1 pojedyncze pozycje	jedna biblioteka podała 0,3 %		-			jedna biblioteka podała 18 %		
medyczne	8	6	1) 1,2 % 2) 0,3 % 3) 1 % 4) 2 %	-			1) 67 % 2) 50 % 3) 50 % 4) 100 %	-		
pedagogiczne	9	8	1) 0,7 % 2) 0,2 % 3) 0,6 % 4) 1,5 %	-			1) 28 % 2) 7 % 3) 20 % 4) 55 %	-		
akademii wychowania fizycznego	5	3	1) 0,5 % 2) 0,3 % 3) 0,3 % 4) 0,9 %	-			1) 15 % 2) 7 % 3) 10 % 4) 30 %	-		

Opracowanie

1. Czas opracowania zbiorów

Dane są całkowicie szacunkowe. Podano je w tabeli nr 5.

Tabela 5. Czas opracowywania zbiorów

Typ biblioteki	Liczba badanych bibliotek	Średni czas opracowywania	Maksymalny czas opracowywania	Najkrótszy czas opracowywania
spec. fizyczne	3	2 dni	4 dni	1 dzień
spec. chemiczne	7	2 dni	7 dni	1 dzień
spec. humanistyczne	10	15 dni	90 dni	1 dzień
spec. techniczne	6	1 dzień	1 dzień	1 dzień
spec. biologiczne	17	6 dni	30 dni	1 dzień
uniwersyteckie	9	6 miesięcy	15 miesięcy	2 miesiące
politechniczne	12	1 miesiąc	6 miesięcy	3 dni
rolnicze	6	1 miesiąc	2 miesiące	5 dni
artystyczne	6	1 miesiąc	6 miesięcy	1 dzień
medyczne	8	10 dni	1 miesiąc	1 dzień
pedagogiczne	9	43 dni	4 miesiące	1 miesiąc
akademii wychowania fizycznego	5	1 tydzień	1 tydzień	1 dzień

Udostępnianie

1. Udostępnianie zbiorów w latach 1990 – 1994

Wyniki zebrano w tabeli nr 6. Najwięcej wątpliwości budzą liczby dotyczące udostępnień na miejscu. Tam, gdzie jest wolny dostęp do półek, można podawać tylko liczby szacunkowe. Wyniki podane przez nas są prawdopodobnie nieco zaniżone w stosunku do rzeczywistych. Trudno było też ustalić, jaki procent stanowią zamówienia, które nie zostały zrealizowane w stosunku do ogólnej liczby zamówień. Część bibliotek podawała dane szacunkowe, część dokładne dane liczbowe, część nie podała żadnych danych.

Tabela 6. Liczba udostępnień zbiorów w latach 1990 – 1994

Typ biblioteki	Liczba badanych bibliotek	Liczba udostępnień na miejscu			Liczba udostępnień na zewnątrz			Procent zamówień, które nie zostały zrealizowane		
		min.	maks.	średnia	min.	maks.	średnia	min.	maks.	średnia
spec. fizyczne	3	-	-	43 tys. (jedna bibl.)	96	6,45 tys.	2,444 tys.	-	-	-

Typ biblioteki	Liczba badanych bibliotek	Liczba udostępnień na miejscu			Liczba udostępnień na zewnątrz			Procent zamówień, które nie zostały zrealizowane		
		min.	maks.	średnia	min.	maks.	średnia	min.	maks.	średnia
spec. chemiczne	7	400	33 tys.	9,755 tys.	13	10 tys.	4 tys.	5 %	5 %	5 %
spec. humanistyczne	10	452	27,6 tys.	7 tys.	127	11,347 tys.	2,5 tys.	2 %	20 %	9 %
spec. techniczne	6	483	8 tys.	2, 706 tys.	563	1,625 tys.	1,05 tys.	1 %	10 %	4,3 %
spec. biologiczne	17	81	22,4 tys.	3,942 tys.	213	9,6 tys.	2,677 tys.	7 %	31 %	17 %
uniwersyteckie	9	116 tys.	674 tys.	357 tys.	5 tys.	273 tys.	125 tys.	2 %	28 %	14 %
politechniczne	12	56 tys.	505 tys.	219 tys.	20 tys.	297 tys.	99 tys.	2 %	46 %	18 %
rolnicze	6	16 tys.	134 tys.	61 tys.	17 tys.	134 tys.	54 tys.	2 %	20 %	11 %
artystyczne	6	0,5 tys.	8 tys.	4 tys.	2,4 tys.	25 tys.	10 tys.	3 %	59 %	21 %
medyczne	8	13,2 tys.	160 tys.	50 tys.	9,6 tys.	131 tys.	ok. 40 tys.	2 %	2,7 %	2,3 %
pedagogiczne	9	23 tys.	293 tys.	106 tys.	21 tys.	209 tys.	73 tys.	4 %	25 %	11 %
akademii wychowania fizycznego	5	17 tys.	78 tys.	37 tys.	8 tys.	22 tys.	14 tys.	2 %	16 %	10 %

W tabeli podano liczby dotyczące udostępniania w jednym roku, ale na podstawie danych z 5 lat. W ciągu tego okresu liczba udostępnień wzrosła w bibliotekach akademickich o ok. 50% (wyjątkiem są biblioteki akademii medycznych). Ten gwałtowny wzrost liczby udostępnień związany jest ze wzrostem liczby studentów.

2. Wypożyczenia międzybiblioteczne

Dane dotyczące stopnia realizacji zamówień – podane w tabeli nr 7 – mają przeważnie charakter szacunkowy. Również dane dotyczące czasu realizacji procesu wypożyczenia międzybibliotecznego są z reguły szacunkowe. W tabeli podano liczby dotyczące udostępniania w jednym roku, ale na podstawie danych z 5 lat.

Tabela 7. Wypożyczenia międzybiblioteczne

Typ biblioteki	Liczba bibliotek	Średnia liczba wypożyczeń do innych bibliotek	Średnia liczba wypożyczeń do zagranicznych bibliotek	Średnia liczba wypożyczeń z innych bibliotek	Średnia liczba wypożyczeń z zagranicznych bibliotek	Procent zamówień zrealizowanych z zewnątrz	Procent zamówień zrealizowanych na zewnątrz	Czas realizacji jednego zamówienia
spec. fizyczne	3	595	3 (1 biblioteka)	31	–	–	70 %	–
spec. chemiczne	7	130	–	225	7 (1 biblioteka)	84 %	96 %	do 2 tygodni
spec. humanistyczne	10	263	3 (2 biblioteki)	70	7 (5 biblioteki)	92 %	92 %	–
spec. techniczne	6	71	2 (1 biblioteka)	217	3 (2 biblioteki)	91%	96%	do 2 tygodni
spec. biologiczne	17	534	2 (4 biblioteki)	165	4 (3 biblioteki)	74 %	83 %	–
uniwersyteckie	9	1090	81 (7 bibliotek)	492	84 (8 bibliotek)	78 %	76 %	4 tygodnie
politechniczne	12	841	25 (10 bibliotek)	756	156 (10 bibliotek)	77 %	71 %	26 dni
rolnicze	6	418	3 (5 bibliotek)	666	14 (5 bibliotek)	70 %	68 %	3 tygodnie
artystyczne	6	48	10 (1 biblioteka)	27	2 (4 biblioteki)	84 %	84 %	17 dni
medyczne	8	1122	2 (6 bibliotek)	1451	60 (6 bibliotek)	74 %	76 %	16 dni
pedagogiczne	9	49	2 (2 biblioteki)	241	8 (2 bibliotek)	64 %	56 %	3 tygodnie
akademii wychowania fizycznego	5	43	–	143	3 (2 biblioteki)	88 %	86 %	1 miesiąc

3. Formy i czas udostępniania

Biblioteki uniwersyteckie udostępniają swoje zbiory średnio 64 godziny tygodniowo (maks. 75 godz., min. 49 godz.). Tylko jedna biblioteka nie udostępnia swoich zbiorów w soboty. Cztery biblioteki są otwarte również w niedzielę (jedna z nich tylko w czasie sesji). Sześć bibliotek prowadzi specjalne formy udostępniania (choć niektóre tylko sporadycznie), trzy biblioteki zdecydowanie takich form nie prowadzą.

Biblioteki AWF (5) są otwarte dla czytelników średnio 53 godz. (min. 43 godz., maks. 65 godz.). Tylko jedna nie jest otwarta w soboty, a dwie są otwarte w niedzielę. Cztery biblioteki prowadzą specjalne formy udostępniania.

Biblioteki akademii medycznych są otwarte średnio 64 godziny w tygodniu. Jedna jest otwarta w niedziele. Pięć bibliotek stosuje specjalne formy udostępniania, dwie biblioteki sporadycznie, jedna nie stosuje ich w ogóle.

Biblioteki politechnik są dostępne dla czytelników średnio 59 godzin tygodniowo. Wszystkie są zamknięte w niedziele, jedna również zamknięta w soboty. Jedna nie stosuje specjalnych form udostępniania.

Biblioteki WSP są otwarte przez 60 godzin tygodniowo. Cztery biblioteki otwarte są w niedziele, a dziewięć w soboty. Cztery stosują specjalne formy udostępniania, a cztery stosują je sporadycznie.

Biblioteki szkół rolniczych są otwarte 56 godzin w tygodniu. Jedna jest otwarta w niedziele, a jedna nie jest dostępna w soboty. Trzy biblioteki stosują specjalne formy udostępniania, dwie sporadycznie, jedna w ogóle.

Biblioteki w szkołach artystycznych są otwarte 37 godzin w tygodniu. Wszystkie zamknięte są w niedziele. Jedna otwarta jest w soboty. Cztery biblioteki stosują specjalne formy udostępniania.

Bibliotek specjalnych nie brano tu pod uwagę, ponieważ obsługują one stosunkowo nielicznych, za to stałych użytkowników (na ogół nie udostępniają swych zbiorów studentom). Z tego też powodu zwykle stosują one specjalne formy udostępniania. W bibliotekach tych nie ma też raczej potrzeby udostępniania zbiorów w soboty i niedziele.

*Ze współczesnych zagadnień
nauki o informacji*
M. Górny, P. Nowak (red.)
Poznań 1997

Przemysław Magdziarski

Koszty udostępniania czasopism zagranicznych w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu

Abstract

The paper contains the results of a study analyzing the costs of storing journals in the Medical School Library in Poznań. The following elements have been discussed: purchase costs, salaries paid to the staff involved in collecting, preparing and loaning the journals. The total maintenance cost of storing and loaning facilities has also been computed.

Niniejszy artykuł poświęcony jest szacunkowemu wyliczeniu kosztów udostępniania czasopism zagranicznych w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu.

Zakładamy, że udostępnianie obejmuje wszystkie procesy konieczne do tego, aby dostarczyć czytelnikom informacje zawarte w czasopiśmie medycznych. Chodzi tu o takie procesy, jak: gromadzenie, opracowanie, udostępnianie czasopism na miejscu, powielanie, a także wypożyczanie międzybiblioteczne. Rozumienie słowa udostępnianie nie ogranicza się więc tutaj tylko do końcowego udostępnienia, ale obejmuje wszystkie ww. procesy. Przy analizie wzięto pod uwagę koszty pracy personelu Biblioteki, związane z udostępnianiem oraz koszty utrzymania powierzchni magazynowych i powierzchni czytelnicy, jak również koszt zakupu bieżącego zbioru czasopism zagranicznych oraz średni roczny koszt opraw czasopism. Analiza kosztów pracy personelu wymaga przedstawienia podziału Biblioteki na oddziały i sekcje oraz obsady etatowej tych sekcji, co zostało dokonane w pierwszej części artykułu. W analizie nie wzięto pod uwagę początkowych kosztów budowy i wyposażenia budynku.